

2018

Pastoraaliteologia ja pastoraalipsykologia tutkimusaloina

Kettunen, Paavo

Tieteelliset aikakauslehtiartikkelit

© Teologinen Julkaisuseura ry

All rights reserved

<http://tatt.protsv.fi/fi/teologinen-aikakauskirja-3-2018>

<https://erepo.uef.fi/handle/123456789/8009>

Downloaded from University of Eastern Finland's eRepository

Pastoraaliteologia ja pastoraalipsykologia tutkimusaloina

Professori Auli Vähäkangas on muokannut uusien professoreiden juhlaluentonsa ja julkaissut sen *Teologisen Aikakauskirjan* numerossa 1/2018. Siinä hän tulkitsee pastoraaliteologian ja pastoraalipsykologian käsitteitä ja historiaa tavalla, joka antaa aiheen muutamaiin reunahuomautuksiin ja mahdollisuuden käsitellä aihepiiriä laajemminkin. Taustalla on se, että olen tehnyt yli 30 vuotta pastoraalipsykologista tutkimusta ja siitä ajasta olen ollut yli puolet professorina, jonka alaksi oli määritelty ”pastoraaliteologia ja pastoraalipsykologia”.

On varsin luonnollista, että uusi professori käsittelee oppiaineensa teemoja ja paradigmoja ja sillä tavoin luo profiiliaan. Tutkimukseen kuuluu myös se, että asioista keskustellaan ja niistä voidaan olla eri mieltä. Samalla on tärkeää, että tässä keskustelussa tunnustetaan se, mitä alalla on tehty aikaisemmin. Kohtuullista on odottaa, että omasta tutkimusalasta ja sen historiasta annetaan oikea kuva. Nyt ei näin valitettavasti ole käynyt.

Suomalaisen sielunhoidon käänteentekevistä uudistajasta, TT (hc) Irja Kilpeläisestä yritettiin aikoinaan tehdä rogersilaista.¹ Hän vastasi väitteisiin lehtikirjoituksella, jossa hän totesi: En tunne sitä miestä!² Vastaavasti minäkään en tunne sitä Paavo Kettusta, joka minun sanotaan Auli Vähäkankaan

artikkelissa olevan. Ja laajemmin: artikkelissa on monia asioita, joita esitellään uusina ja kuitenkin ne ovat suomalaisessa sielunhoidossa ja pastoraalipsykologiassa olleet jo 1960-luvulta lähtien.

Vähäkangas sanoo minun määrittelevän pastoraalipsykologian ”siten, että se pyrkii refleктоimalla kehittämään sekä uutta teologista että psykologista näkemystä käytännön sielunhoidosta. Kettusen määrittelyssä pastoraalipsykologia on käytännön sielunhoitoa tutkiva ala, jonka tutkimusta tehdään evankelis-luterilaisen kirkon kontekstissa.”³ Vähäkangas antaa kuitenkin väärän todistuksen näkemyksestäni. Itse kirjoitan tuossa yhteydessä: ”Pastoraalipsykologia on käytännöllisen teologian osa-alue, joka pyrkii samanaikaisesti ottamaan todesta sekä teologian että psykologian. Se ei vain hyödynnä ja käytä niitä apunaan, vaan se pyrkii refleктоimalla kehittämään uutta teologista ja psykologista näkemystä.”⁴ En siis määrittele pastoraalipsykologiaa vain sielunhoitoon liittyväksi. On eri asia ”kehittää uutta teologista ja psykologista näkemystä” (näin PK) kuin ”kehittää teologista ja psykologista näkemystä käytännön sielunhoidosta” (näin AV). Refleктоinti ei minun määrittelyssäni koske vain sielunhoitoa (näin AV), vaan ”uutta teologista ja psykologista näkemystä”. Teologian ja psykologian refleктоinti on paljon laaja-alaisem-

paa kuin pelkkä sielunhoito. Oma näkemykseni liittyy siihen laajaan keskusteluun, jota dialektisen teologian pohjalta on käyty muun muassa psykologian ja teologian suhteesta. Psykologia ei ole teologian aputiede tai päinvastoin.⁵ Reflektointi on sitä, että molemmat joutuvat miettimään asioita uudelleen ja molemmat vaikuttavat toisiinsa.⁶

Näkemykseni pastoraalipsykologiasta ei rajoitu koskemaan vain sielunhoitoa vaan se koskee teologiaa kokonaisuudessaan. Tämän olen todennut lukuisissa artikkeleissani ja kirjoissani yli 20 vuoden aikana.⁷ Historiallisesti pastoraalipsykologia alkoi 1920-luvulla sielunhoidon piirissä, mutta se on jomonia vuosikymmeniä sitten laajentunut tarkastelemaan muun muassa erimuotoista kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen elämää, työnohjausta, Raamatun tekstejä, opinmuodostusta, liturgiikkaa, julistusta, kasvatusta, hallintoa ja johtajuutta.⁸ Kuvaavaa on, että laajassa noin 700 sivua käsittävässä pastoraalipsykologian oppikirjassaan saksalainen käytännöllisen teologian professori Michael Klessmann on omistanut vain yhden luvun (noin 70 sivua) sielunhoidolle. Muiden päälukujen otsakkeita ovat esimerkiksi ”Gottesbilder”, ”Kirche”, ”Gottesdienst”, ”Kasualien”, ”Predigt”, ”Helfen/Diakonie” ja ”Beruf: Pfarrer/Pfarrerin”.⁹

Pastoraalipsykologisesta näkökulmasta olen itsekin tutkinut Raamatun tekstejä,¹⁰ ihmisen uskonnollisuutta ja spiritualiteettia,¹¹ tunne-elämää,¹² sovituspöppejä¹³ ja jumalanpalveluselämää.¹⁴ Pastoraalipsykologinen ajattelumalli näkyy syvästi myös Itä-Suomen yliopiston läntisen teologian soveltavissa opinnoissa. Niissä sielunhoidon kliinistä koulutusmallia (clinical pastoral education) on sovellettu kaikkiin soveltaviin opintoihin.¹⁵ Niissä ”klinikkana” toimii paikallisseurakunta. Tätäkään toimintamuotoa ja siihen liittyvää tutkimusta ei voi rajata vain sielunhoitoon. Pastoraalipsykologian ”aluelajennus” on myös se pastoraalipsykologinen psykoterapeuttikoulutus, joka aloitettiin vuonna 2004 Joensuun (myöhemmin Itä-Suomen) yliopiston ja Therapiea-säätiön kanssa.¹⁶ Tässäkään ei ole kysymys vain sielunhoidosta vaan paljon laajemmasta yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta.

Pastoraalipsykologiasta on kysymys myös pastoraalipsykologian dosentti ja psykoanalytikko Matti

Hyrckin (1942–2014) elämäntyössä, jonka olennaisena osana oli hänen kirjallinen tuotantonsa. Väitöskirjassaan Hyrck tutki jumalasuhdetta ja kristinopin jumalakuviu.¹⁷ Jumalakuviu problematiikkaa hän käsitteli myös myöhemmissä tutkimuksissaan.¹⁸ Hyrckin kirjallinen tuotanto ei suuntaudu sielunhoitoon, vaan se koskettaa ihmisen psyykkistä kehitystä ja hengellistä elämää. Teologisten disipliinien alueella se liittyy keskeisesti systemaattiseen teologiaan. Hyrck loi kansainvälistäkin huomiota saaneen ”suhteessaolon perusmielikuvien teorian”. Kun Vähänkangas puhuu kohtaamisesta ja relationaalisuudesta,¹⁹ olisi siihen yhteyteen epäilemättä kuulunut viittaaminen myös Matti Hyrckin teoriaan.²⁰

- 1 On liian yksioikoista puhua suomalaisesta sielunhoitonaikemyksestä yhtenä kokonaisuutena ja Irja Kilpeläisestä sen luojana, kuten Vähäkangas (2018, 67) väittää. Sekä ennen että nykyään on olemassa useita niin suomalaisia kuin kansainvälisiäkin sielunhoitonaikemyksiä. Kilpeläisen näkemys on niistä yksi.
- 2 Kilpeläinen 1988.
- 3 Vähäkangas 2018, 66.
- 4 Kettunen 2013a, 261.
- 5 Apudiede-käsitettä psykologiasta ja/tai psykoanalyysista käytettiin 1900-luvun alkupuolelta 1960-luvulle saakka keskusteltaessa näiden merkityksestä sielunhoidolle. Käsite oli käytössä nimenomaan dialektiseen teologiaan perustuvassa sielunhoitoteologiassa ja sitä käytti muun muassa Eduard Thurneysen. Historiallisen katsauksen käsitteestä esittää Rössler 1986, 175–178. Sitä käytettiin leimaavasti myös suomalaisesta sielunhoidosta käydyssä keskustelussa 1960-luvulla. Ks. Kettunen 1990, 157–158, 176, 193.
- 6 Kettunen 1994, 22–27. Pastoraaliteologian ja pastoraalipsykologian määrittelystä ks. Kettunen 1990, 39–40 ja 2002, 400–403.
- 7 Kettunen 1994, 25–35; 1995, 16; 1997, 96–100.
- 8 Ks. Kettunen 1994, 25–28.
- 9 Klessmann 2009, 11–16.
- 10 Kettunen 2011a, 159–181, 408–415.
- 11 Kettunen 1993; 1995, 16–17; 2011b.
- 12 Kettunen 2011a.
- 13 Kettunen 2011a, 383–408.
- 14 Kettunen 2013b.
- 15 Kettunen 2002, 402–403; Salomaa 2007, 71–73.
- 16 Kettunen 2003a; Ormio 2009; Kettunen 2016.
- 17 Hyrck 1995.
- 18 Hyrck 2003; 2014.
- 19 Vähäkangas 2018, 69–70.
- 20 Hyrck 1995. Ks. myös Kettunen 2013a, 80–90, 93–103.

Pastoraalipsykologian oppikirjassaan Klessmann pitää pastoraalipsykologiaa nuorena, mutta perustavaa laatua olevana (Grunddimension) käytännöllisen teologian osa-alueena (Teildisziplin). Se eroaa muusta käytännöllisestä teologiasta siinä, että sen ensisijaisena referenssitieteenä on psykologia, kun taas käytännöllinen teologia kokonaisuutena työskentelee myös esimerkiksi sosiologian, etnologian, semiotiikan, historiatieteiden ja filosofian kanssa.²¹

Samassa yhteydessä, johon Vähäkangas viittaa, totean kirjassani nimenomaan, että ”pastoraalipsykologisessa teorian ja käytännön muodostuksessa ovat tärkeitä – – 1) Ihmisten kokemustieto – – 2) Kirkon uskontraditio – – 3) Se kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne, jonka keskellä ihminen elää.” Sanon eksplisiittisesti, ettei ole olemassa mitään pastoraalipsykologista sielunhoitoa.²² Etsimäläkään en löydä noilta Vähäkankaan viittaamilta sivuilta väitettä, että pastoraalipsykologia olisi vain käytännön sielunhoitoa tutkiva ala ja että sitä tehtäisiin vain evankelis-luterilaisen kirkon kontekstissa. Molemmat väitteet ovat vääriä myös kokonaistuotantoni valossa. Se, että kirjani *Auttava kohtaaminen 1* käsittelee pääasiassa suomalaista ja evankelis-luterilaisen kirkon sielunhoitoa, ei oikeuta väittämään, että määritelmäni pastoraalipsykologiasta rajautuisi vain sielunhoitoon tai Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Päinvastoin käsittelen kirjassani myös monikulttuurisuutta ja sen tuomia haasteita sielunhoidolle. Kun tutkija esittää kokonaisvaltaisen väitteen toisen tutkijan näkemyksestä, hänen tulee tehdä se ottaen huomioon tämän tutkijan kokonaisnäkemys eikä vain yksittäisiä lauseita. Nyt sekä yksittäinen viittauskohta että tutkimusteni kokonaisuus puhuvat muuta kuin mitä Vähäkangas väittää.

Jo se, että pastoraalipsykologiassa keskeisiä ovat ihmisen kokemustieto, kirkon uskontraditio ja kulttuuris-yhteiskunnallinen tilanne, ilmaisee, ettei pastoraalipsykologia ole sama asia kuin sielunhoito. Sielunhoito on yksi kirkon keskeinen työmuoto. Pastoraalipsykologia on akateeminen käytännöllisen teologian osa-alue. Sen yksi merkittävä tutkimuskohde on myös kirkon uskontraditio. Pastoraalipsykologia sekä tutkii tuota uskontraditiota että pyrkii

ottamaan sen huomioon tutkiessaan sielunhoitoa tai muuta uskonnollisten yhteisöjen elämää. Tällainen tutkimus ei ole historiatonta, vaan kunkin ajan kulttuurinen ja yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa merkittävästi ihmisen kokemusmaailmaan. Tämän olen tuntenut voimakkaasti tutkiessani suomalaisten häpeäkokemuksia. Ihmisen kokemustiedon kannalta on tärkeää ottaa huomioon koko hänen psykodynaaminen todellisuutensa ja elämänhistoriansa. Jokainen kuulee ja kokee niin Raamatun tekstit kuin kirkon uskontraditionkin nimenomaan oman itsensä läpi siinä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa miljöössä, jossa hän elää. Tämä kaikki on pastoraalipsykologiaa.

Vähäkankaan näkemys siitä, miten minä ymmärrän pastoraalipsykologian, on leimaava. Myös vuonna 2013 julkaisemassaan teokseni *Auttava kohtaaminen 1* arvostelussa hän väittää minun käyttävän sanoja pastoraalipsykologia ja sielunhoito synonyymeina. Ei se, että pastoraalipsykologista tietoa käytetään sielunhoidossa, tee näistä synonyymeja. Vähäkangas toteaa: ”Pastoraaliteologia on terminä selkeän akateeminen ja katsoo analysoitavia ilmiöitä tutkimuksellisesta perspektiivistä, kun taas pastoraalipsykologian tavoitteina on aina myös käytännön sielunhoitotyön kehittäminen.”²³ Tämä väite ei kestä sen enempää suomalaisen kuin kansainvälisenkään pastoraalipsykologisen tutkimuksen edessä. On paljon akateemista pastoraalipsykologista tutkimusta, joka ei tähtää käytännön sielunhoitotyön kehittämiseen, vaan suuntautuu muillekin teologian alueille. Pastoraalipsykologiasta ei tee ei-akateemista sekään, että osa sen alueelle sijoittuvasta tutkimuksesta kohdistuu nimenomaan käytännön sielunhoitoon. Vastaavasti ei kirkkohistoria tai systemaattinen teologia tule ei-akateemiseksi sen takia, että nämä tutkivat myös kirkon käytännön toimintaa.

Kun tutkija ensin antaa erheellisen kuvan pastoraalipsykologian määritelmästä, on sen pohjalta kyseenalaista väittää, että pastoraaliteologia on laajempi kuin pastoraalipsykologia. Alojen laajuudesta voidaan toki keskustella ja olla niistä samaa tai eri mieltä, mutta tätä ennen on tehtävä oikeutta näiden osa-alueiden omille paradigmoille. Muuten syyllistytään leimaamiseen ja luodaan asetelma, joka ei ole totuudellinen.

On helppo yhtyä Vähäkankaan näkemykseen, että pastoraalipsykologiasta ja pastoraaliteologiasta on monia määrittelyjä, eikä näiden välillä ole kansainvälisestikään löydetty konsensusta. Suomesakin määrittelyjä on silti tehty. Pohdin tätä problematiikkaa omassa virkaanastujaisluennossani.²⁴ Ongelmallista on Vähäkankaan tavoin väittää, että pastoraalipsykologia olisi osa pastoraaliteologiaa.²⁵ Kummankaan ei tarvitse olla osa toista eikä toiselle alisteinen. On totta, että niitä käytetään epätarkasti ja myös synonyymeina. Määritelmiä hämärtää myös se, että protestanttisessa teologiassa pastoraaliteologia on paljon kapeampi kuin katolisessa määrittelyssä. Kapeimmillaan se on ymmärretty vain papin virkaan liittyvänä teologiana.²⁶ Katolisessa perinteessä sillä on usein tarkoitettu koko käytännöllistä teologiaa. Ortodoksisessa perinteessä se on ollut luonteeltaan kasvatuksellista ja pyrkinyt antamaan valmiuksia pappina toimimiseen seurakunnassa.²⁷ Paradigman määrittelyssä on tärkeää tunnistaa historia ja siihen liittyvä moninaisuus ja problematiikka. Tähän historiaan kuuluu myös se, että alkuvaiheessaan pastoraaliteologian professuuri Suomessa ei nimenomaan ollut kovin akateeminen ja tieteellinen, vaan pappien auttaminen taitavammin suoriutumaan työstään seurakunnassa.²⁸ Osuvasti onkin saksalainen sielunhoidon tutkija todennut: ”Se, joka ajattelee historiattomasti, ei käsitä itseään eikä maailmaa, jossa hän elää. Joka ei tahdo muuta kuin nykyhetken, menettää juuri sillä tavoin tämän nykyhetken.”²⁹

MILLAISIN SILMÄLASEIN TUTKIMUSTA LUETAAN?

Auli Vähäkangas mainitsee katsauksessaan kolme 2000-luvulla julkaistua suomalaista oppikirjaa, joista yksi käsittelee diakoniaa ja kaksi sielunhoitoa.³⁰ En voi kuin ihmetellä, miten Vähäkangas voi tulla johtopäätökseen, että ”[s]ielunhoito- ja diakonia-termejä – – pyritään näissä oppikirjoissa selvästi välttelemään.”³¹ Kirjoissa, joissa käsitellään diakoniaa ja sielunhoitoa, ei voida välttyä näiden termien käytöstä. Sähköisen haun mukaan käytän sielunhoito-sanaa kirjani tekstisivuilla yli 650 kertaa. Paremminkin ymmärtäisin kritiikin, jossa minun sanottaisiin käyttävän sielunhoito-termiä tautofonisesti.

En voi yhtyä Vähäkankaan väitteeseen, että ”auttaminen [näissä kolmessa kirjassa] nähdään hyvin positiivisena ja auttamista haittaavia tai jopa estäviä tekijöitä ei kovinkaan paljon huomioida.”³² Autetuksi tuleminen on positiivinen asia, mutta juuri siksi puhun monessa yhteydessä auttamisen esteistä. Nämä ovat punaisena lankana läpi teokseni juuri siitä näkökulmasta, miten ihmistä voitaisiin parhaiten auttaa. Tätä pidän koko tutkimustoimintani kantavana ajatuksena. Auttamisen esteistä puhun silloin, kun kritisoin sielunhoitokäytäntöjä. Tätä tapahtuu pitkien matkaa, niin sielunhoidon teologiaan kuin sen historiaankin liittyen. Kun kirjan nimi on ”Auttava kohtaaminen”, se on samalla kriittinen näkökulma sellaiseen kohtamiseen, joka ei ole auttavaa. Kaikki kohtaaminen ei nimittäin ole sitä. Kohtaaminen voi olla myös toista kiusaavaa, alistavaa tai nöyryyttävää. Kirjan ote on problematisoiva, ilman että mitään tahoja tahdotaan osoittaa sormella. Kirjoittaessani ripistä, syyllisyydestä, häpeästä, anteeksiantamuksesta ja sovituksen problematiikasta puhun koko ajan myös ongelmallisista auttamistavoista. Luvussa ”Sielunhoitosuhde ja sen etiikka” (noin 70 sivua) konfrontoin koko ajan erilaisia käytäntöjä. Kirjan päätösluku ”Unelma sielunhoidollisesta kirkosta” on kuvaava esimerkki. Unelmista puhumisen lähtökohtana on se, etteivät unelmat ole vielä toteutuneet. Lähtökohtana on ongelmien tunnistaminen.

21 Klessmann 2009, 19.

22 Kettunen 2013a, 261.

23 Vähäkangas 2013.

24 Kettunen 2002. Ks. myös Kettunen 2003b.

25 Vähäkangas 2018, 66.

26 Näin Klessmann 2009, 19.

27 Ks. Rössler 1986, 113; Dyson 1990, 201; Atkinson 2000, 551; Kettunen 2002, 400–401; Burck & Hunter 2005, 867–872; Kinast 2005, 873–874. Pastoraaliteologiasta ortodoksisuudessa ks. Makkonen 2004.

28 Björkstrand 1992, 52; Kettunen 2002, 399.

29 Schütz 1977, 9.

30 Latvus & Elenius 2007; Kettunen 2013a; Gothóni 2014.

31 Vähäkangas 2018, 67.

32 Vähäkangas 2018, 67.

”UUSI” EIVÄLTÄMÄTTÄ OLE NIIN UUTTA

Hahmotellessaan pastoraaliteologista paradigmaa Vähäkangas puhuu ”perinteisestä” ja ”uudesta”. Kuitenkin monet niistä tärkeistä teemoista, joita hän nostaa esille, ovat suomalaisessakin pastoraalipsykologiassa jo varsin tuttuja. Pastoraaliteologia ja pastoraalipsykologia eivät taidakaan olla niin kaukana toisistaan eivätkä toisilleen vastakkaisia. Mikä mahtaa olla Vähäkankaan termin ”eletty teologia” suhde pastoraalipsykologiassa käytettyyn ilmaisuun ”kokemustieto”?³³ Pastoraalipsykologiassa merkityksellinen tieto on kokemustietoa. Sen perusta on ihmisen elämänhistoriassa ja tunne-elämässä. Pastoraalipsykologinen tietokäsitys ottaa horisontaalisen suuntauksen ohella todesta myös ihmisen syvyytulottuvuuden. Tiedostamattomassa voi olla joko asioita, joita ihminen ei vain tiedä, tai sitten sellaista, minkä hän on torjunut tietoisuudestaan. Yksilön – ja myös yhteisön – elämään vaikuttaa kuitenkin myös tuo tiedostamattomassa oleva. Se vaikuttaa salakavalasti silloin, jos sitä ei tiedosteta ja tunnisteta. Jos sitä kuunnellaan, se voi tulla tietoisuuden piiriin, ja näin ihmisen todellisuus avartuu ja laajenee.³⁴ Niin spiritualiteetin kuin sielunhoidon kannalta merkityksellistä on sekä se, miten ihminen kokee asiat, että se, mikä on tuon koetun ja teologisen tradition välinen suhde. Voidaan puhua ainakin kahdenlaisesta teologisesta jäsentämistavasta. Toisessa (a) mallissa teologisella tai muulla tiedolla voidaan yrittää torjua tai hallita ihmisen tunnereaktioita. Tällöin ”teologiaa” on se, mikä tulee ihmisen ulkopuolelta ja on ”annettua”. Sitä voidaan oppia esimerkiksi kirjoista. Toisen (b) hahmotustavan mukaan teologia syntyy ulkoapäin tulevan teologisen tiedon ja ihmisen sisältä tulevien kokemusten ja tunteiden välisenä kommunikaatiota. Tämä on pastoraalipsykologista kokemustietoa. Ihmisen kokemusten todesta ottaminen voi tuottaa tietoa, joka on olennaisen tärkeää niin ihmisen sielunhoidollisen auttamisen kuin jumalakuvan kannalta. Edellisen mallin (a) mukaan teologia on opeteltavissa. Jälkimmäinen malli (b) vaatii sekä teologista että psykologista reflektointia. Tällöin voidaan puhua teologian tekemisestä.³⁵

Vähäkankaan mukaan ”perinteisessä pastoraaliteologiassa” keho on jäänyt sielun varjoon.³⁶ Aivan

perustellusti hän korostaa sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden tutkimisen tärkeyttä. Näihin liittyvät läheisesti myös tunteet ja intohimot.³⁷ Ne eivät ole olleet pastoraaliteologiassa keskeisiä, koska se on suuntautunut toisin. Sen sijaan nämä kaikki ovat olleet varsin keskeisiä pastoraalipsykologisessa tutkimuksessa. Ne ovat olleet sitä niin Suomessa kuin ulkomaillakin, kun on tutkittu avioliittoa, parisuhteita, häpeää, hengellisiä kokemuksia ja jumalasuhdetta. Erilaista sukupuolisuutta ja seksuaalisuutta on suomalaisessa pastoraalipsykologiassa tutkinut muun muassa Teemu Ratinen.³⁸

Aivan oikeutetusti Vähäkangas nostaa esille rituaalien ja symbolien merkityksen, mutta toteaa samalla, että niiden lohduttavaa merkitystä on Suomessa tajuttu vasta hyvin vähän.³⁹ Pastoraalipsykologiassa nämä teemat ovat olleet esillä ainakin 1960-luvulta saakka.⁴⁰ Itsekin käsittelen niitä useassa yhteydessä, muun muassa kirjoittaessani kirkollisista toimituksista sielunhoitona. Korostan sitä, että rituaaleja, itse toimituksia, ei vain toimituskeskusteluja, samoin kuin jumalanpalveluselämää tulisi tarkastella sielunhoitona.⁴¹

Kun Vähäkangas oikeutetusti korostaa pastoraaliteologisen tutkimuksen monikulttuurisuutta, lukijalle voi jäädä käsitys, ettei pastoraalipsykologia olisi sitä. Tässäkään ei pastoraalipsykologiassa olla aivan alkutaipaleella. Olen osallistunut 25 vuoden aikana lähes kaikkiin kansainvälisiin pastoraalipsykologisiin konferensseihin, joita ovat järjestäneet International Council on Pastoral Care and Counselling (ICPCC) sekä European Council for Pastoral Care and Counselling (ECPCC). Molemmat järjestöt ovat luonteeltaan ekumeenisia ja niihin on osallistunut myös muiden uskontojen kuin kristinuskon edustajia. Lähes poikkeuksetta monikulttuurisuus ja siihen liittyvä sielunhoito on niissä ollut esillä. Näin oli myös kesällä 2017 Järvenpäässä pidetyssä ECPCC:n konferenssissa.⁴² Lisäksi Saksassa toimii vuonna 1995 perustettu eri uskontojen ja kulttuurien väliseen sielunhoitoon keskittynyt seura Society for Intercultural Pastoral Care and Counselling (SIPCC).⁴³ Suomessa monikulttuurisuuteen kiinnitettiin huomiota jo 1990-luvulla, kun Kirkkohallituksen sairaalasielunhoidon keskus julkaisi vuonna 1996 asiakirjan ”Vakaumuksen kunnioittaminen”.⁴⁴

Siinä painotetaan, että uskonnollisilla ryhmillä on itse oikeus määritellä, miten niihin kuuluvia hoidetaan elämän päätösvaiheessa. Julkaisua jaettiin Suomessa sairaalasielunhoidon piirissä ja terveydenhoitoalan oppilaitoksissa. Se levisi ruotsinkielisenä myös Pohjoismaihin. Myös kirjassa *Auttava kohtaaminen 1* monikulttuurisesta sielunhoidosta puhutaan useissa yhteyksissä.⁴⁵ Monikulttuurisuus ja uskontojenvälisyys on sekä tutkimuksellisesti että koulutuksellisesti keskeisessä asemassa kansainvälisessä pastoraalipsykologisessa liikkeessä.

Loppujen lopuksi ei pastoraalipsykologian ”vanhan” ja pastoraaliteologian ”uuden” paradigman välillä näyttäisi olevan niin suurta eroa kuin professori Vähäkankaan kirjoituksen pohjalta voisi päätellä. Perustellusti herääkin kysymys, miksi käytännöllisen teologian perustavaa laatua olevasta pastoraalipsykologia-käsitteestä pitäisi luopua, kun kaivatut ”uudet” teemat ovat monimuotoisina jo vanhastaan siinä esillä. Mieleen tulee se, mitä suomalaisessa sielunhoitokoulutuksessa tapahtui 1960-luvulla. Koulutussuunnitelman mukaan pastoraalipsykologian todettiin kuvaavan paremmin luentojen sisältöä, mutta kirkkopoliittisesti pidettiin perustellumpaan puhua pastoraaliteologiasta.⁴⁶

Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa alettiin minulle kerrotun mukaan suhtautua pidättyvästi pastoraalipsykologia-termin käyttöön, koska jotkut psykologia-oppiaineen edustajat olivat joitakin vuosia sitten reagoineet termin jälkiosaan toden, että käsite kuuluu psykologian piiriin. Mikäli tällaisesta on kysymys, silloin ei ole ymmärretty pastoraalipsykologian sisältöä. Se ei ole osa psykologiaa vaan käytännöllisen teologian osa-alue, jonka juuret ulottuvat noin sadan vuoden päähän Yhdysvaltoihin. Tällöin oppiaineen tehtävänä on selkeyttää omaa paradigmaansa eikä häivyttää osaa oppiaineen kansainvälisestä todellisuudesta.

Paavo Kettunen prof. (emer.)
paavo.kettunen@ueff.fi

-
- 33 Klessmann (2009, 19) puhuu eletyn uskonnon ja kirkollisen toiminnan todesta ottamisesta ja näkee, että aihetta voidaan ja sitä tulee (”können und sollen”) tarkastella pastoraalipsykologisesta näkökulmasta. Pastoraalipsykologian ja uskontopsykologian eroista ks. Klessmann 2009, 19–20.
- 34 Ks. Vähäkangas 2018, 70 ja Kettunen 1994, 10–11.
- 35 Pastoraalipsykologisesta tietokäsityksestä ks. Kettunen 2002, 401–402.
- 36 Tässä yhteydessä ei ole mahdollista käydä keskustelua termien ”keho” ja ”ruumis” relevanttisuudesta, josta sekä sielunhoidon että psykoterapian piirissä on laajastikin keskusteltu. Itse pidän ruumis-käsitettä sekä teologisesti että psykologisesti perustellumpaan. Tämä sama ruumis sekä elää että aikanaan kuolee. Tämä ruumis ei ole kehikko sielulle tai psyykelle, vaan minä olen ruumis ja minä olen sielu. Määrittelemättä jää myös käsite ”sielu”. Miten sitä tutkitaan? Mitä se on tutkimuksen objektina ja millä menetelmillä sitä lähestytään? Miten se eroaa ”psyykestä”?
- 37 Vähäkangas 2018, 70.
- 38 Ratinen 2014.
- 39 Vähäkangas 2018, 70–71.
- 40 Huomattava osa saksalaisen käytännöllisen teologian professori Scharfenbergin kirjasta *Johdatus pastoraalipsykologiaan* käsittelee symbolien merkitystä (Scharfenberg 2000). Myös Klessmann (2009, 280–310, 327–368) tarkastelee laajasti jumalanpalvelusta rituaalisena ja symbolisena tapahtumana sekä kasuaalitoimituksia pastoraalipsykologian näkökulmasta. Ks. myös Ramshaw 1987.
- 41 Kettunen 1993; Kettunen 2013a, 173–195, 212; Kettunen 2013b.
- 42 Ks. <http://wp.ecppc.info/program/> (8.3.2018)
- 43 <http://www.sipcc.org/ueber-uns> (8.3.2018)
- 44 Asiakirja on julkaistu Aallon ja Gothónin teoksen liitteenä (2009, 186–193). Ks. myös Gothóni & Jokela 2009, 151–167.
- 45 Ks. Kettunen 2013a, 74–75, 199–202, 266.
- 46 Ks. Kettunen 1990, 186, alaviite 29.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Aalto, Kirsti & Gothóni Raili
 2009 *Ihmisen lähellä: Hengellisyys hoitotyössä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Atkinson, David J.
 2000 ”Pastoraaliteologia.” *Modernin teologian ensyklopedia*. Toim. Alister E. McGrath. Suom. Satu Norja ja Kia Sammalkorpi-Soini. Helsinki: Kirjapaja, 551–553.
- Björkstrand, Gustav
 1992 ”Den praktiska teologin som universitetsdisciplin.” *Teologinen Aikakauskirja* 97, 52–53.
- Burck J. R. & Hunter, R. J.
 2005 ”Pastoral Theology, Protestant.” *Dictionary of Pastoral Care and Counseling*. Ed. Rodney J. Hunter. Expanded Edition Editor Nancy J Ramsay. Nashville: Abingdon Press, 867–872.
- Dyson, A. O.
 1990 ”Pastoral Theology”. *Dictionary of Pastoral Care*. Ed. Alastair V. Campbell. London: SPCK, 201–202.
- Gothóni, Raili
 2014 *Auttava kohtaaminen 2: Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö*. Helsinki: Kirjapaja.
- Gothóni, Raili & Jokela, Ulla
 2009 ”Eri uskontojen ja kulttuurien haaste hoitotyössä.” *Ihmisen lähellä: Hengellisyys hoitotyössä*. Toim. Kirsti Aalto & Raili Gothóni. Helsinki: Kirjapaja, 151–167.
- Hyrck, Matti
 1995 *Mielen kuvat Jumalasta: Psykoanalyttisen objekti-suhdeteorian näkökulma jumalasuhteen mielikuva-maailmaan Suomen ev.lut. kirkon v. 1948 Kristinopin tarjoaman aineiston valossa*. Diss. Helsinki: Therapie-säätiö.
- 2003 *Ihmismieli ja Jumala psykoanalyysin valossa*. Helsinki: Kirjapaja.
- 2014 *Onko Jumala hyvä? Antaako psykoanalyysi vastauksen?* Helsinki: Therapie-säätiö.
- Kettunen, Paavo
 1990 *Ihmisolemuksen ongelma ja olemassaolon vaikeus: Ihmiskäsitys Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sairaalasielunhoidon koulutuksessa vuosina 1960–1975*. Diss. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 171. Helsinki.
- 1993 ”Hiljaisuuden retriitit ja meditaatio pastoraalipsykologisena kysymyksenä.” *Teologinen Aikakauskirja* 98, 407–422.
- 1994 ”Mitä on pastoraalipsykologia?” *Sielunhoidon aikakauskirja* 7. Toimittajat Kirsti Aalto & Martti Esko & Matti-Pekka Virtaniemi. Helsinki: Kirkon koulutuskeskus, Kirkon perheasiain keskus, Kirkon sairaalasielunhoidon keskus, 9–37.
- 1995 ”Suomenkielisen laitoksen esipuhe: Pastoraalipsykologiassa yhdistyvät teologia ja sielunhoito.” Wybe Zijlstra, *Kohti kokonaista ihmistä: Pastoraalipsykologian käsikirja*. Suom. Mikko Kuusniemi. Jyväskylä: Gummerus, 13–22.
- 1997 ”Psykoteraapia ja sielunhoito”. *Psykoteraapiat eilen ja tänään*. Toim. Juhani Ihanus. Helsinki: Yliopistopaino, 66–108.
- 2002 ”Käytännöllinen teologia teorian ja käytännön välisessä jännitekentässä.” *Teologinen Aikakauskirja* 107, 397–405.
- 2003a ”Pastoraalipsykologia – ikkuna teologian maailmaan.” *Sanansaattaja Joensuun yliopistosta* 2/2003, 3–4.
- 2003b ”Pastoralteologi och pastoralpsykologi som tyngdpunkter i praktisk teologi.” *Theologia practica et musica sacra: Festskrift till Karl-Johan Hansson*. Åbo: Skrifter i praktisk teologi vid Åbo Akademi 43, 228–264.
- 2011a *Kätetty ja vaiettu: Suomalainen hengellinen häpeä*. Helsinki: Kirjapaja.
- 2011b ”Terveen ja epäterveen uskonnollisuuden dilemma.” *Kirkkohistorian alueilla: Juhlakirja professori Hannu Mustakallion täyttävässä 60 vuotta*. Toim. Ilkka Huh-ta & Juha Meriläinen. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 217. Karjalan teologisen seuran toimituksia 2. Helsinki, 430–451.
- 2013a *Auttava kohtaaminen 1: Sielunhoidon perusteet ja teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- 2013b ”Kelpaamattoman ihmisen jumalasuhte ja jumalanpalvelus.” *Olavin ja Mikaelin jalanjäljissä: Professori Jyrki Knuutila 60 vuotta*. Toim. Tapani Inananen & Teija Pitkänen & Timo Ävist. Hymnologian ja liturgiikan seuran vuosikirja HYMNOS 2013. Helsinki: Hymnologian ja liturgiikan seura, 99–122.
- 2016 ”Pastoraalipsykologisen psykoterapeuttikoulutuksen tausta ja lähtökohdat.” Pastoraalipsykologisen psykoterapeuttikoulutuksen aloitusluento 11.1.2016.

- Painamaton. Kansallisarkisto, Paavo Kettusen henkilöarkisto (Joensuu).
- Kilpeläinen, Irja
1988 ”En tunne sitä miestä...” *Kotimaa* 68/14.6.1988.
- Kinast, R. L.
2005 ”Pastoral Theology, Roman Catholic.” *Dictionary of Pastoral Care and Counseling*. Ed. Rodney J. Hunter. Expanded Edition Ed. Nancy J Ramsay. Nashville: Abingdon Press, 873–874.
- Klessmann, Michael
2009 *Pastoralpsychologie: Ein Lehrbuch*. Göttingen: Neukirchener Verlag.
- Latvus, Kari & Elenius, Antti
2007 *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Makkonen, Heikki
2004 *Johdanto pastoraaliteologiaan*. Ortodoksisen teologian julkaisuja 36. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Ormio, Leena
2009 ”Pastoraalipsykologinen psykoterapeuttikoulutus 2004-2007.” – *Psykoterapia* 1/2009. 41–48.
- Ramshaw, Elaine
1987 *Ritual and Pastoral Care*. Theology and Pastoral Care Series. Ed. Don S. Browning. Philadelphia: Fortress.
- Ratinen, Teemu
2014 *Torjuttu Jumalan lahja: Yksilön kamppailu häpeällistä seksuaalisuutta vastaan*. Diss. Publications of the University of Eastern Finland: Dissertations in Education, Humanities, and Theology 57. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Rössler, Dietrich,
1986 *Grundriss der Praktischen Theologie*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Salomaa, Heikki
2007 *Minustako papiksi? Soveltavia opintoja suorittava teologian opiskelija papin ammattikuvan ja identiteettinsä rakentajana*. Diss. Joensuun yliopiston teologia julkaisuja 17. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Scharfenberg, Joachim
2000 *Johdatus pastoraalipsykologiaan*. Suom. Merja Lehtilä. Toim. Paavo Kettunen. Käytännöllisen teologian laitoksen julkaisuja 98. Helsinki.
- Schütz, Werner
1977 *Seelsorge: Ein Grundriss*. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Mohn.
- Vähäkangas, Auli
2013 ”Auttava kohtaaminen I: Sielunhoidon perusteet ja teologia.” *Teologia.fi*. Kirjaesittelyt. 1.10.2013.
2018 ”Pastoraaliteologia tutkimusalana: Kokonaisvaltaisuus, kehollisuus ja konteksti kohtaamisissa.” *Teologinen Aikakauskirja* 123, 66–74.